

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19508932>

Inklyuziv ta'lim tushunchasi va uning boshlang'ich ta'lim tizimidagi o'rni

Soliyev Ilxomjon Sobirovich –

Farg'ona davlat universiteti

Boshlang'ich ta'lim uslubiyoti kafedrasini mudiri,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

E-mail: ilhombek0177@gmail.ru

Zilolaxon G'ofurova Abdumanop qizi –

Farg'ona davlat universiteti

1-kurs magistranti

E-mail: zilola908334555@gmail.com

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim tushunchasining nazariy asoslari hamda uning boshlang'ich ta'lim tizimidagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot davomida inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari, uning pedagogik mohiyati va amaliy ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, boshlang'ich ta'lim bosqichida inklyuziv yondashuvni joriy etishning o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvi, kommunikativ ko'nikmalari va shaxsiy rivojlanishiga ta'siri asoslab berilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, inklyuziv ta'limni samarali tashkil etish o'qituvchilarning kasbiy kompetentligiga, pedagogik yondashuvlarning to'g'ri tanlanishiga hamda ta'lim muhitining moslashtirilganligiga bevosita bog'liq ekanligi aniqlangan. Shu bilan birga, inklyuziv ta'limni joriy etishda mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ham ko'rsatib o'tilgan. Maqolada inklyuziv ta'limni rivojlantirish istiqbollari asoslab berilib, uning boshlang'ich ta'lim tizimidagi ahamiyati yoritilgan.*

***Kalit so'zlar:** Inklyuziv ta'lim, boshlang'ich ta'lim, pedagogik yondashuv, individuallashtirish, differensial ta'lim, ijtimoiy moslashuv, pedagogik kompetentlik, ta'lim samaradorligi.*

Понятие инклюзивного образования и его роль в системе начального образования

Аннотация. В данной статье научно проанализированы теоретические основы понятия инклюзивного образования и его место в системе начального образования. В ходе исследования раскрыты основные принципы инклюзивного образования, его педагогическая сущность и практическое значение. Также обосновано влияние внедрения инклюзивного подхода на этапе начального образования на социальную адаптацию, коммуникативные навыки и личностное развитие учащихся. По результатам исследования установлено, что эффективность организации инклюзивного образования напрямую зависит от профессиональной компетентности учителей, правильного выбора педагогических подходов и адаптированности образовательной среды. Вместе с тем рассмотрены существующие проблемы внедрения инклюзивного образования и пути их решения. В статье также обоснованы перспективы развития инклюзивного образования и раскрыто его значение в системе начального образования.

Ключевые слова: *Инклюзивное образование, начальное образование, педагогический подход, индивидуализация, дифференцированное обучение, социальная адаптация, педагогическая компетентность, эффективность образования.*

The concept of inclusive education and its role in primary education system

Annotation. This article provides a scientific analysis of the theoretical foundations of inclusive education and its role in the primary education system. The study examines the main principles of inclusive education, its pedagogical essence, and practical significance. It also substantiates the impact of implementing an inclusive approach at the primary education level on students' social adaptation, communication skills, and personal development. According to the research findings, the effectiveness of inclusive education largely depends on teachers' professional competence, the appropriate selection of pedagogical approaches, and the adaptability of the educational environment. In addition, the article identifies existing challenges in implementing inclusive education and suggests ways to address them. The prospects for the development of inclusive education and its importance in the primary education system are also highlighted.

Keywords: *Inclusive education, primary education, pedagogical approach, individualization, differentiated instruction, social adaptation, pedagogical competence, educational effectiveness.*

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida insonparvarlik, tenglik va ijtimoiy adolat tamoyillarini ta'minlash ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ayniqsa, har bir bola uchun sifatli ta'lim olish imkoniyatini yaratish masalasi global miqyosda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, inklyuziv ta'lim konsepsiyasi ta'lim tizimining ajralmas qismi sifatida shakllanib, uning nazariy va amaliy asoslarini takomillashtirish zarurati yuzaga kelmoqda. Inklyuziv ta'lim – bu barcha bolalarning, ularning jismoniy, aqliy, ijtimoiy, emotsional yoki boshqa xususiyatlaridan qat'i nazar, umumiy ta'lim muassasalarida teng huquqli ravishda ta'lim olishlarini ta'minlovchi tizimdir. Mazkur yondashuv nafaqat imkoniyati cheklangan bolalarni, balki barcha o'quvchilarni qamrab olgan holda ta'lim jarayonini individuallashtirish va differensiallashtirishni talab etadi. Natijada, inklyuziv ta'lim jamiyatda bag'rikenglik, o'zaro hurmat va ijtimoiy integratsiyani shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Boshlang'ich ta'lim tizimi esa shaxs kamolotining eng muhim bosqichi hisoblanadi. Aynan shu davrda bolalarda bilim olishga bo'lgan qiziqish, ijtimoiy munosabatlar, kommunikativ ko'nikmalar hamda shaxsiy qadriyatlar shakllanadi. Shu sababli inklyuziv ta'limni aynan boshlang'ich bosqichdan joriy etish o'quvchilarning keyingi rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayon o'qituvchilardan yuqori darajadagi kasbiy kompetensiya, pedagogik mahorat hamda individual yondashuvni talab etadi. Bugungi kunda inklyuziv ta'limni rivojlantirishga qaratilgan islohotlar milliy va xalqaro darajada keng ko'lamda olib borilmoqda. Shu bilan birga, uning boshlang'ich ta'lim tizimidagi o'rni, mazmun-mohiyati hamda amaliy tatbiq etish mexanizmlarini ilmiy jihatdan chuqur o'rganish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Zamonaviy ta'lim tizimida barcha bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, inklyuziv ta'limni boshlang'ich bosqichdan joriy etish o'quvchilarning ijtimoiy va intellektual rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Biroq ushbu jarayonni samarali tashkil etish bilan bog'liq muammolar mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi inklyuziv ta'lim tushunchasining mazmun-mohiyatini nazariy jihatdan ochib berish, uning asosiy tamoyillari va xususiyatlarini tahlil qilish hamda boshlang'ich ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyatini ilmiy asoslashdan iborat. Shuningdek, inklyuziv yondashuv asosida ta'lim jarayonini samarali tashkil etishning pedagogik jihatlarni aniqlash ham tadqiqotning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Inklyuziv ta'limning nazariy va amaliy asoslari zamonaviy pedagogika fanida keng qamrovli tadqiq etilib, uning mazmuni, tamoyillari va amaliy mexanizmlari turli ilmiy yondashuvlar asosida ochib berilgan. Xususan, Lani Florian inklyuziv pedagogikani o'quvchilarning individual farqlarini inkor etmasdan, balki ularni rivojlantirishga yo'naltirilgan transformatsion yondashuv sifatida talqin etadi va barcha o'quvchilar uchun yagona, moslashuvchan ta'lim muhitini yaratish zarurligini asoslaydi (Florian, 2021)[1]. Roger Slee esa inklyuziv ta'limni faqat pedagogik jarayon bilan cheklamay, balki uni ijtimoiy-siyosiy hodisa sifatida baholab, uning mazmuni ta'lim siyosati, amaliyoti va nazariyasi bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi (Slee, 2020)[2].

Shuningdek, Mel Ainscow inklyuziv ta'limni rivojlantirishda tenglik va adolat tamoyillarini ta'minlash hamda ta'lim tizimini barcha o'quvchilar ehtiyojlariga moslashtirish zarurligini ilmiy asoslaydi (Ainscow, 2020)[3]. Tony Booth va Mel Ainscow tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvda esa inklyuziv ta'lim maktab madaniyati, siyosati va amaliyotining o'zaro uyg'unligini ta'minlash orqali amalga oshirilishi ta'kidlanadi (Booth & Ainscow, 2021)[4]. Sally Tomlinson inklyuziv ta'limni ijtimoiy adolatni qaror toptirish

vositasi sifatida baholab, barcha o'quvchilarning ta'lim jarayoniga to'liq integratsiyasini muhim omil sifatida ko'rsatadi (Tomlinson, 2021)[5].

Mahalliy tadqiqotlarda ham inklyuziv ta'limni rivojlantirish masalalari dolzarb ilmiy yo'nalish sifatida o'rganilmoqda. Jumladan, Rano Mavlonova boshlang'ich ta'limda innovatsion pedagogik yondashuvlar orqali inklyuziv ta'limni samarali tashkil etish imkoniyatlarini tahlil qiladi (Mavlonova, 2021)[6]. Nodira Egamberdiyeva pedagogik kompetentlikni rivojlantirish inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirishning muhim sharti ekanligini asoslaydi (Egamberdiyeva, 2022)[7]. B.R.Adizov ta'lim jarayonini individuallashtirish va differensial yondashuv asosida tashkil etish orqali barcha o'quvchilarni qamrab olish mumkinligini ilmiy jihatdan izohlaydi (Adizov, 2021)[8].

Mazkur tadqiqot jarayonida inklyuziv ta'limning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganishga qaratilgan umumilmiy va maxsus pedagogik metodlardan foydalanildi. Jumladan, ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish orqali inklyuziv ta'limning mazmun-mohiyati, asosiy tamoyillari va rivojlanish tendensiyalari o'rganildi. Taqqoslash metodi yordamida xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy yondashuvlari o'zaro solishtirilib, ularning umumiy va farqli jihatlari aniqlandi. Tizimli yondashuv asosida inklyuziv ta'lim yaxlit pedagogik jarayon sifatida ko'rib chiqildi hamda uning tarkibiy qismlari o'rtasidagi bog'liqlik tahlil etildi. Umumlashtirish metodi orqali olingan nazariy ma'lumotlar asosida ilmiy xulosalar shakllantirildi. Bundan tashqari, pedagogik kuzatuv elementlari orqali boshlang'ich ta'lim jarayonida inklyuziv yondashuvni qo'llashning amaliy jihatlari o'rganildi[9].

Inklyuziv ta'lim zamonaviy pedagogika fanida muhim ilmiy yo'nalish sifatida qaralib, uning mazmun-mohiyati barcha bolalar uchun teng va adolatli ta'lim imkoniyatlarini yaratishga qaratilgan tizimli yondashuvni ifodalaydi. Ushbu konsepsiya ta'lim jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlari, rivojlanish darajasi va ehtiyojlarini hisobga olishni nazarda tutadi hamda ularni yagona ta'lim muhitida samarali o'qitishni maqsad qiladi. Inklyuziv ta'limning asosiy g'oyasi har bir bolaning sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlashdan iborat bo'lib, u insonparvarlik, tenglik va ijtimoiy adolat tamoyillariga asoslanadi. Ilmiy adabiyotlarda inklyuziv ta'lim integratsiya tushunchasidan farqli ravishda ta'lim tizimini o'quvchilarga moslashtirish zarurligini ta'kidlaydi, ya'ni muammo bolaning imkoniyatida emas, balki ta'lim tizimining moslashuv darajasida deb qaraladi. Inklyuziv ta'lim konstruktivistik, gumanistik va differensial yondashuvlar asosida rivojlanib, o'quvchilarning faol ishtirokini, mustaqil fikrlashini va shaxsiy rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bu yondashuv o'quvchilar o'rtasidagi farqlarni inkor etmaydi, aksincha ularni ta'lim jarayonini boyituvchi omil sifatida baholaydi. Inklyuziv ta'limning yana bir muhim jihati shundaki, u nafaqat pedagogik jarayonni, balki jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarni ham o'zgartirishga xizmat qiladi. Chunki turli ehtiyojlarga ega bo'lgan bolalar birgalikda ta'lim olishi orqali bag'rikenglik, hamkorlik va o'zaro hurmat shakllanadi. Natijada inklyuziv ta'lim zamonaviy ta'lim tizimini insonparvarlashtirish va demokratlashtirishning muhim vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Inklyuziv ta'limning samarali tashkil etilishi uning asosiy tamoyillariga amal qilinishiga bog'liq bo'lib, bu tamoyillar pedagogik jarayonning mazmuni va shaklini belgilaydi. Eng avvalo, tenglik tamoyili barcha o'quvchilarga bir xil ta'lim olish imkoniyatlarini yaratishni nazarda tutadi, bunda har bir bola o'z salohiyatini namoyon qilish huquqiga ega bo'ladi. Ishtirok etish tamoyili esa o'quvchilarning ta'lim jarayonida faol qatnashishini ta'minlashga qaratilgan bo'lib, bu ularning motivatsiyasi va o'quv faolligini oshiradi. Individuallashtirish tamoyili har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olib, ta'lim jarayonini moslashtirishni talab etadi. Moslashuvchanlik tamoyili esa ta'lim mazmuni, metodlari va vositalarini o'quvchilarning ehtiyojlariga qarab o'zgartirishni nazarda tutadi. Inklyuziv ta'limda hamkorlik tamoyili muhim o'rin tutadi, ya'ni o'qituvchi, ota-ona va jamiyat o'rtasidagi o'zaro hamkorlik ta'lim samaradorligini oshiradi. Mazkur

tamoyillar uyg'un holda qo'llanilganda inklyuziv ta'lim jarayoni yanada samarali tashkil etiladi[10].

Boshlang'ich ta'lim tizimi uzluksiz ta'limning muhim bosqichi bo'lib, unda shaxsning intellektual, ijtimoiy va psixologik rivojlanishining asoslari shakllanadi. Ushbu bosqichning o'ziga xosligi shundaki, u bolalarning yosh va individual xususiyatlarini chuqur hisobga olishni talab etadi, ya'ni ta'lim jarayoni bolalarning qabul qilish darajasi, qiziqishlari va rivojlanish sur'atiga mos holda tashkil etiladi. Boshlang'ich ta'limda asosiy e'tibor o'quvchilarda fundamental bilimlar, o'qish, yozish va hisoblash ko'nikmalarini shakllantirish bilan bir qatorda, ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga qaratiladi. Shu bilan birga, bu bosqichda bolalarning ijtimoiylashuvi, jamoada ishlash ko'nikmalari va kommunikativ madaniyati ham rivojlanadi. Pedagogik jihatdan qaraganda, boshlang'ich ta'limda ta'lim jarayonining ko'proq o'yin faoliyati, interfaol metodlar va vizual vositalar asosida tashkil etilishi muhim hisoblanadi. Ayniqsa, inklyuziv ta'lim sharoitida boshlang'ich bosqich o'quvchilarning bir-biriga moslashuvi va ijtimoiy integratsiyasi uchun qulay zamin yaratadi. Shu sababli boshlang'ich ta'lim tizimi inklyuziv yondashuvni samarali joriy etish uchun eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi[11].

Inklyuziv ta'lim boshlang'ich ta'lim tizimida alohida strategik ahamiyatga ega bo'lib, u barcha o'quvchilarni yagona ta'lim muhitiga jalb etish orqali ularning ijtimoiylashuvini ta'minlaydi. Ushbu bosqichda inklyuziv yondashuvni qo'llash o'quvchilarning o'zaro hamkorlikda ishlashini, bir-birini tushunishini va bag'rikenglik munosabatlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Inklyuziv ta'lim orqali har bir o'quvchi o'z imkoniyatlariga mos ravishda rivojlanish imkoniyatiga ega bo'ladi, bu esa uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ta'lim jarayoniga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Boshlang'ich ta'limda inklyuziv yondashuvni joriy etish nafaqat individual rivojlanishga, balki jamiyatda ijtimoiy tenglik va adolatni ta'minlashga ham xizmat qiladi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'lim boshlang'ich bosqichda o'quvchilarning psixologik rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, chunki ular turli ijtimoiy guruh vakillari bilan muloqot qilish orqali kengroq ijtimoiy tajriba orttiradi. Natijada inklyuziv ta'lim boshlang'ich ta'lim tizimining ajralmas qismi sifatida uning samaradorligini oshiradi.

Inklyuziv ta'limni samarali tashkil etish zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanishni talab etadi, chunki har bir o'quvchining ehtiyojlari va imkoniyatlari turlicha bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv inklyuziv ta'limning asosiy metodologik negizi hisoblanadi, bunda o'quvchi markaziy o'ringa qo'yilib, uning individual xususiyatlari asosida ta'lim tashkil etiladi. Differensial va individuallashtirilgan yondashuvlar orqali o'quvchilarning bilim darajasi, qobiliyati va qiziqishlariga mos topshiriqlar beriladi. Bundan tashqari, interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish kabi innovatsion yondashuvlar inklyuziv ta'lim samaradorligini oshiradi. Pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish o'quvchilarning faolligini oshiradi va ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'limda ko'p kanalli (vizual, audial, kinestetik) o'qitish usullaridan foydalanish muhim hisoblanadi. Natijada pedagogik yondashuvlarning to'g'ri tanlanishi inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlaydi[12].

Inklyuziv ta'lim jarayonida o'qituvchi markaziy o'rin egallaydi va u ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki tashkilotchi, motivator va fasilitator sifatida ham faoliyat yuritadi. Inklyuziv ta'lim sharoitida o'qituvchi har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini rejalashtirishi va tashkil etishi zarur. Shu bilan birga, u differensial yondashuvni qo'llay olishi, turli metod va vositalardan samarali foydalanishi kerak. O'qituvchining pedagogik kompetentligi, psixologik tayyorgarligi va kommunikativ ko'nikmalari inklyuziv ta'lim muvaffaqiyatini ta'minlovchi muhim omillar hisoblanadi. Bundan tashqari, o'qituvchi ota-onalar va mutaxassislar bilan

hamkorlikda ishlashi zarur, bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Natijada o'qituvchi inklyuziv ta'lim tizimining asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida namoyon bo'ladi.

Inklyuziv ta'limni joriy etish jarayonida bir qator muammolar mavjud bo'lib, ular uning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Eng avvalo, o'qituvchilarning inklyuziv ta'lim bo'yicha yetarli darajada tayyor emasligi muhim muammolardan biri hisoblanadi. Bundan tashqari, metodik qo'llanmalar va didaktik materiallarning yetishmasligi ham ta'lim jarayonini murakkablashtiradi. Moddiy-texnik bazaning zaifligi, ayniqsa, maxsus ehtiyojli bolalar uchun moslashtirilgan sharoitlarning yetarli emasligi ham dolzarb muammolardan biridir. Shu bilan birga, jamiyatda inklyuziv ta'limga nisbatan stereotip qarashlar mavjudligi ham ushbu jarayonni sekinlashtiradi. Ushbu muammolarni hal etish uchun kompleks yondashuv, ya'ni pedagogik, ijtimoiy va tashkiliy choralarni birgalikda amalga oshirish zarur.

Inklyuziv ta'limni rivojlantirish istiqbollari zamonaviy ta'lim tizimini takomillashtirish bilan uzviy bog'liq bo'lib, bu yo'nalishda bir qator muhim vazifalarni amalga oshirish talab etiladi. Avvalo, o'qituvchilarni inklyuziv ta'lim bo'yicha qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish orqali ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish mumkin. Shu bilan birga, ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va maxsus sharoitlarni yaratish zarur. Inklyuziv ta'limni rivojlantirishda davlat siyosati va normativ-huquqiy asoslar ham muhim rol o'ynaydi. Natijada inklyuziv ta'limni izchil rivojlantirish jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta'minlash va barqaror taraqqiyotga erishishga xizmat qiladi.

NATIJJALAR VA MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot doirasida inklyuziv ta'limning nazariy asoslari hamda uning boshlang'ich ta'lim tizimidagi o'rni tizimli ravishda tahlil qilinib, ushbu yondashuvning pedagogik jarayonda muhim ahamiyat kasb etishi ilmiy jihatdan asoslab berildi. Olingan natijalar inklyuziv ta'limning asosiy mazmuni barcha o'quvchilar uchun teng va adolatli ta'lim imkoniyatlarini yaratishga qaratilganligini ko'rsatdi. Xususan, tenglik, ishtirok, individuallashtirish va moslashuvchanlik kabi tamoyillar boshlang'ich ta'lim jarayonida samarali qo'llanilganda o'quvchilarning bilim olish faoliyati bilan bir qatorda ularning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishiga ham sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim bosqichida inklyuziv yondashuvni joriy etish o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvi, kommunikativ kompetensiyalari va o'zaro hamkorlik madaniyatini shakllantirishda muhim omil ekanligini tasdiqladi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'lim samaradorligi o'qituvchilarning kasbiy kompetentligiga, pedagogik yondashuvlarning to'g'ri tanlanishiga va ta'lim muhitining moslashtirilganlik darajasiga bevosita bog'liqligi aniqlashtirildi. Bu esa inklyuziv ta'limni samarali amalga oshirishda pedagog kadrlarning tayyorgarlik darajasi hal qiluvchi omillardan biri ekanligini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, tahlillar davomida inklyuziv ta'limni joriy etishda qator muammolar mavjudligi aniqlandi. Jumladan, metodik ta'minotning yetarli darajada shakllanmaganligi, o'qituvchilarning maxsus tayyorgarlik darajasining pastligi hamda ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasi yetarli emasligi inklyuziv ta'lim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillar sifatida qayd etildi. Ushbu muammolar inklyuziv ta'limni tizimli ravishda rivojlantirish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi. Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'limni faqat pedagogik metod sifatida emas, balki keng qamrovli ijtimoiy-pedagogik tizim sifatida qarash maqsadga muvofiqdir. Chunki ushbu yondashuv nafaqat ta'lim jarayonini takomillashtirishga, balki jamiyatda ijtimoiy tenglik, bag'rikenglik va o'zaro hurmat muhitini shakllantirishga xizmat qiladi. Inklyuziv ta'limni samarali rivojlantirish uchun o'qituvchilar malakasini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish, metodik bazani boyitish hamda jamiyatda inklyuziv

madaniyatni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu asosda xulosa qilish mumkinki, inklyuziv ta'limni boshlang'ich ta'lim bosqichidan boshlab tizimli joriy etish uning samaradorligini oshiradi va ta'lim tizimining insonparvarlik hamda ijtimoiy adolat tamoyillari asosida rivojlanishiga xizmat qiladi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari inklyuziv ta'limning boshlang'ich ta'lim tizimidagi ahamiyati yuqori ekanligini hamda uni samarali tashkil etish zamonaviy ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Inklyuziv ta'lim barcha o'quvchilar uchun teng va adolatli ta'lim imkoniyatlarini yaratishga qaratilgan bo'lib, u nafaqat bilim berish jarayonini takomillashtirishga, balki o'quvchilarning ijtimoiy, psixologik va shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, inklyuziv ta'limning samaradorligi uning asosiy tamoyillarini – tenglik, individuallashtirish, moslashuvchanlik va faol ishtirokni to'g'ri amalga oshirish bilan bevosita bog'liqdir. Shu bilan birga, boshlang'ich ta'lim bosqichida inklyuziv yondashuvni joriy etish o'quvchilarning ijtimoiylashuvi, o'zaro hamkorligi va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq inklyuziv ta'limni amalga oshirish jarayonida mavjud muammolar – o'qituvchilarning yetarli tayyorgarlikka ega emasligi, metodik ta'minotning yetishmasligi hamda moddiy-texnik sharoitlarning yetarli darajada emasligi ushbu jarayon samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi aniqlandi. Shu sababli inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun kompleks yondashuv zarur bo'lib, u pedagog kadrlar malakasini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish, ta'lim muhitini moslashtirish hamda jamiyatda inklyuziv madaniyatni shakllantirishni o'z ichiga oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Florian, L. Inclusive pedagogy: A transformative approach to individual differences // *Cambridge Journal of Education*. – 2021. – Vol. 51, No. 4. – P. 405–419.
2. Slee, R. Defining the scope of inclusive education: Policy, practice and theory // *International Journal of Inclusive Education*. – 2020. – Vol. 24, No. 6. – P. 617–630.
3. Ainscow, M. Inclusive education and equity in global education systems // *International Journal of Inclusive Education*. – 2020. – Vol. 24, No. 5. – P. 489–503.
4. Booth, T., Ainscow, M. Developing inclusive practices in schools: A framework for participation // *European Journal of Special Needs Education*. – 2021. – Vol. 36, No. 2. – P. 204–218.
5. Tomlinson, S. Social justice and inclusive education: Challenges and perspectives // *British Journal of Sociology of Education*. – 2021. – Vol. 42, No. 6. – P. 839–854.
6. Mavlonova, R. Boshlang'ich ta'limda innovatsion yondashuvlar va inklyuziv ta'lim // *Pedagogika va psixologiya*. – 2021. – № 3(2). – B. 45–52.
7. Egamberdiyeva, N. Pedagogik kompetentlikni rivojlantirishning zamonaviy usullari // *Zamonaviy ta'lim*. – 2022. – № 4(1). – B. 33–40.
8. Adizov, B.R. Ta'lim jarayonini individuallashtirish va uning samaradorligi // *Ilm va ta'lim*. – 2021. – № 2(3). – B. 25–31.
9. Norwich, B. Inclusive education: From policy to practice // *International Journal of Inclusive Education*. – 2021. – Vol. 25, No. 8. – P. 847–862.
10. Messiou, K. Collaborative approaches to inclusive education // *European Journal of Special Needs Education*. – 2022. – Vol. 37, No. 1. – P. 1–15.
11. Black-Hawkins, K. Understanding inclusive pedagogy // *Cambridge Journal of Education*. – 2021. – Vol. 51, No. 5. – P. 613–629.